

Професійна підготовка фахівців фізичної культури та спорту

УДК 378:796

Леонід Гнітецький,
Олександр Швай,
Євген Козак

Розуміння сутності гуманістичних цінностей студентами-гандболістами

Волинський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк)

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз останніх досліджень. Оновлення освітньої системи, її демократизації на гуманістичних засадах вимагають від вітчизняної психолого-педагогічної науки пошуку нових шляхів удосконалення виховання майбутніх учителів фізичної культури. Тому великого значення набуває науково-педагогічне розв'язання проблеми формування гуманістичних цінностей для розвитку ціннісної системи людини.

Системний аналіз філософської, педагогічної, соціологічної й психологічної літератури доводить, що сьогодні триває новий етап у науковому дослідженні гуманістичних цінностей. На наш погляд, сучасні соціально-економічні та політичні зміни в Україні зумовлюють потреба перегляду багатьох ціннісних орієнтацій студентської молоді, зокрема й проблеми гуманістичних загальнолюдських цінностей.

Проблема цінностей і ціннісних орієнтацій у сучасній вітчизняній психолого-педагогічній науці є одним із найважливіших завдань навчально-виховного процесу у вищій школі – це формування гуманістичних цінностей у майбутніх педагогів.

Гуманістичні цінності втілюють довічну мрію людства про взаємопорозуміння, віру в справедливість, у повагу до людини, її почуттів, страждань, до тих найвитонченіших емоційних переживань, які складають сутність людського життя відповідно до уяви про добро, красу, істину, справедливість, свободу та ін.

Значний внесок у розробку проблем гуманістичних цінностей особистості зроблено у філософії (М. Бердяєв, М. Лоський П. Юркевич, П. Флоренський, В. Соловйов, С. Франко й ін.).

Педагогічні ідеї формування гуманізму як ціннісної установки особистості ґрунтуються на працях видатних педагогів минулого Я. Коменського, К. Ушинського, М. Драгоманова, В. Сухомлинського та ін.

Окремі аспекти формування гуманістичних цінностей особистості учнівської й студентської молоді розглянуто в дослідженнях І. Беґа, А. Алексюка, І. Зязюна, Є. Бондаревської, Н. Іщук, М. Боришевського, О. Вишневецького, О. Сухомлинської, Р. Скульського, Г. Балла, О. Гданської, А. Маркової, В. Ципко, А. Капської, Д. Мацько.

Психологічні аспекти проблеми формування гуманістичних цінностей, вікових закономірностей розвитку ціннісних орієнтацій представлено в роботах відомих психологів К. Платонова, Г. Костюка, С. Рубінштейна, Л. Виготського, Б. Ананьєва та ін.

Наукові підходи до гуманістичного виховання особистості в сучасних умовах розроблені в дослідженнях І. Беґа, К. Чорної, Л. Хоруґа, І. Зязюна, Н. Іщук, Н. Ганнусенко, М. Кричфалушій.

Важливість виховання гуманістичних цінностей у майбутніх учителів розкрито в роботах О. Горожанкіна, М. Сиви, О. Олексика, Н. Іщук, В. Кузнецової та ін.

Відаючи належне науковій і практичній значущості праць, у яких розглядаються різні аспекти зазначеної вище наукової проблеми, потрібно підкреслити відсутність у філософських, соціологічних, психологічних та педагогічних дослідженнях специфічно відмінного тлумачення понять “цінність”, “гуманність” та “гуманістичні цінності”.

Виникнення поняття “цінність” пов’язано з іменем стародавнього мислителя Сократа. Він зазначав, що найбільша цінність – це життя, але життя гідне. Започатковані ним ідеї, набули подальшого розвитку в працях Аристотеля, Платона й інших мислителів, які жили, працювали й створювали свої концепції в стародавньому суспільстві.

Вагомий внесок у наукове осмислення поняття цінності зробив І. Кант. Він уперше вжив термін “цінність” у вузькому розумінні, заклавши основи відповідної теорії.

У міжнародній енциклопедії соціальних наук повідомляється, що концепція цінності вперше згадується в теорії праці, розробленій англійськими економістами А. Смітом і Д. Рікардо, та лише в 1920-ті роки категорії й визначення з’являються в понятійному апараті суспільних наук.

У середині та наприкінці ХХ ст. основи ціннісної проблематики розробляли філософи (О. Дробницький, М. Каган, В. Тугарінов), психологи (І. Бех, Л. А. Здравомислов, Г. Костюк, Д. Леонтєв, С. Рубінштейн), педагоги (М. Боришевський, О. Вишневський, О. Сухомлинська).

Вивченню ролі цінностей у самосвідомості та смислових структурах особистості присвятили свої праці І. Бех, Л. Виготський, Д. Леонтєв, В. Столін й ін.

За К. Платоновим, цінності – поняття, за допомогою яких виявляється соціально-історичне значення для суспільства та особистості, смисл для індивідів певних явищ дійсності”. Критерії оцінювання тих чи інших явищ як цінностей мають конкретно-історичний характер. Цінності виступають важливим фактором соціальної регуляції поведінки особистості й взаємовідносин людей [4].

У словниках, які вийшли в останні роки, поняття “цінності” тлумачиться з різними нюансами:

1) у філософському енциклопедичному словнику воно визначається як належне та бажане, на відміну від реального, дійсного. Зокрема, зазначено, що цінності належать до психічних об’єктів – їх джерелом є наші бажання, інтереси, почуття, ставлення [11];

2) у короткому психологічному словнику його значено як “цінність, прийняте в філософії, етиці, соціології поняття, за допомогою якого характеризується соціально-історичне значення для суспільства і особистісний смисл для індивідів певних явищ дійсності... Цінності служать важливим фактором соціальної регуляції поведінки особистості і взаємовідношень людей” [3];

3) у педагогічному словнику за редакцією М. Д. Ярмаченка дається таке тлумачення поняття “цінність – позитивна чи негативна значущість об’єктів довкілля для людини, класу, суспільства в цілому, що визначається не їхніми властивостями, а їх залученням у сферу людської життєдіяльності, інтересів і потреб, соціальних відносин” [7];

4) у психологічному тлумачному словнику В. Шапара зазначено: “Цінність – поняття, яке використовується у філософії і соціології для позначення об’єктів, явищ, їхніх властивостей, а також абстрактних ідей, що втілюють у собі суспільні ідеали і виступають завдяки цьому як еталон належного” [12];

Сутнісний аналіз гуманістичних цінностей дає підставу з’ясувати їхнє місце в системі сучасної освіти, культури, а також роль і значення в розвитку суспільства.

Слід зазначити, що учені-науковці у сфері гуманістичних цінностей особистості постійно робили спроби визначити сутність цього поняття.

Так, Д. Мацько під гуманістичними цінностями розуміє сукупність значущих ідей, норм, принципів та ідеалів суспільної й особистої діяльності, які, виступаючи зразками добра, людяності, милосердя, визначають поведінку людини та покликані формувати усвідомлене, співчуваюче й виключно позитивне ставлення особистості до навколишньої дійсності [6].

В. Кузнєцова розглядає гуманістичні цінності особистості як сукупність особистісно значущих морально-етичних якостей, властивостей, характеристик, предметів й об’єктів реальної та ідеальної дійсності, які відповідають морально-естетичним загальнолюдським ідеалам [5].

Під гуманістичними цінностями Н. Іщук має на увазі сукупність специфічних утворень – загальнолюдських аксіологічних норм в індивідуальній та суспільній свідомості, які є духовним орієнтирами особистості й суспільства та, формуючись у суб’єкт-суб’єктних і суб’єкт-об’єктних відносинах, характеризуються загальною значущістю, усеосяжністю, гармонійним поєднанням загальнолюдського, національного та особистісного смислів [2].

Слід підкреслити, що поняття “гуманістичні цінності” характеризується такими ознаками: а) суспільна й особистісна значущість; б) сповідування принципів добра людяності, моральності; в) стійке позитивне ставлення особистості до навколишньої дійсності.

Здійснений аналіз теоретичних підходів до визначення понять “цінності” та “гуманістичні цінності” свідчить про те, що існує багато різних спроб їх тлумачення.

Завдання дослідження – проаналізувати сутність та уточнити зміст поняття “гуманістичних цінностей” щодо студентів-гандболістів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Константувальний експеримент проводився на базі інституту фізичної культури та здоров’я Волинського національного університету імені Лесі Українки. До нього було залучено 35 гандболістів.

Студентам-гандболістам запропоновано відповісти на такі запитання:

1. Як ви розумієте поняття “гуманістичні цінності”?
2. Які, на вашу думку, гуманістичні цінності, визначальні для гандболіста?

Таблиця 1

**Результати ранжування гуманістичних цінностей,
які гандболісти вважають визначальними для спортивної діяльності**

Цінності	Спортсмени-гандболісти	
	%	ранг
Доброчливість	42,1	1
Любов до ближнього	5,1	6
Порядність	11,3	4
Справедливість	13,5	3
Чесність	19,0	2
Відповідальність	8,2	5
Чуйність	0,7	7

Як видно з табл. 1, що найважливішими гуманістичними цінностями у своєму житті, які відбивають сутність моральності, гандболісти поставили на перше місце таку якість, як “доброчливість” (41,1 %); на друге місце – “чесність” (19,0 %); на третє – “справедливість” (13,5 %). Останнім чотирьом ранговим місцям відведено такі якості, як “порядність” (11,3 %); “відповідальність” (8,2 %); “любов до ближнього” (5,1 %); “чуйність” (0,7 %).

На запитання анкети “Як ви розумієте поняття «гуманістичні цінності»”? Лише 3,7 % гандболістів змогли розрити зміст пропонованого поняття; 23,8 % опитаних гандболістів не достатньо розуміють сутність гуманістичних цінностей, їх значення для формування особистості гандболіста; 29,9 % мають обмежені знання про сутність гуманістичних цінностей; у 42,5 % гандболістів відповіді були неправильними.

Зазначимо, що специфіка формування гуманістичних цінностей студентів-гандболістів полягає в тому, що саме тепер відбувається інтенсивне формування та становлення особистості гандболіста. Крім того, інтеграція гуманістичних цінностей здійснюється безпосередньо у свідомості та спортивній діяльності особистості й має індивідуальний характер.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Одержані результати дослідження свідчать про те, що в більшості опитаних студентів-гандболістів знання про сутність гуманістичних цінностей різнобічні. Подальші дослідження, на нашу думку, полягають у вивченні теоретичних аспектів проблеми формування гуманістичних цінностей, з’ясування необхідності їхнього формування в студентів-гандболістів.

Список використаної літератури

1. Бех І. Д. Виховання особистості / І. Д. Бех : у 2 кн. Кн. 2 : Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-психологічні засади. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
2. Ішук Н. М. Гуманістичні цінності майбутніх учителів фізичної культури / Н. М. Ішук // Фізичне виховання, спорт і культура здоров’я у сучасному суспільстві : зб. наук. пр. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. – № 2 (10). – С. 26–29.
3. Краткий психологический словарь. – М. : [б. и.], 1985. – С. 389–390.
4. Краткий психологический словарь-хрестоматия / под ред. К. К. Платонова. – М. : Просвещение, 1974. – 134 с.
5. Кузнецова О. Дослідження ціннісних орієнтацій студентів педагогічних вищих навчальних закладів / О. Кузнецова // Педагогіка і психологія. – 2003. – № 9. – С. 24
6. Мацько Д. С. Формування гуманістичних цінностей майбутніх учителів зарубіжної літератури в процесі фахової підготовки : автореф. дис.... канд. пед. наук / Д. С. Мацько. – Луганськ, 2008. – 16 с.
7. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Пед. думка. – 2001. – 514 с.
8. Психологический словарь. – М. : Просвещение, 1983. – 400 с.

9. Психологічний словник. – К. : Вища шк., 1982. – 209 с.
10. Ципко В. В. Формування гуманістичних цінностей студентів культурно-мистецьких спеціальностей у процесі навчання суспільнознавчих дисциплін : автореф. дис. кан. пед. наук / В. В. Ципко. – К., 2007. – 17 с.
11. Філософський енциклопедичний словник / Шинкарук В. І. – К. : Абрис, 2002. – 744 с.
12. Шапара Б. Г. Психологічний тлумачний словник / Шапара Б. Г. – Х. : Прапор, 2004. – 597 с.

Анотації

Психологічні аспекти проблеми формування гуманістичних цінностей, вікових закономірностей розвитку ціннісних орієнтацій представлено в роботах відомих психологів К. Платонова, Г. Костюка, С. Рубінштейна, Л. Виготського, Б. Ананьєва та ін. Віддаючи належне науковій і практичній значущості праць, у яких розглядаються різні аспекти зазначеної вище наукової проблеми, слід підкреслити відсутність у філософських, соціологічних, психологічних та педагогічних дослідженнях спеціально відмінного тлумачення понять “цінність”, “гуманність” та “гуманістичні цінності”. У статті подано результати констатувального експерименту гуманістичних цінностей у студентів-гандболістів інституту фізичної культури та здоров'я ВНУ імені Лесі Українки. Виявлено, що знання про сутність гуманістичних цінностей у студентів-гандболістів різнобічні.

Ключові слова: цінності, гуманістичні цінності, студенти-гандболісти, особистість.

Леонід Гнищецький, Александр Швай, Евгений Козак. Понимание сущности гуманистических ценностей студентами-гандболистами. Психологические аспекты проблемы формирования гуманистических ценностей, возрастных закономерностей развития ценностных ориентаций представлены в работах известных психологов К. Платонова, Г. Костюка, С. Рубинштейна, Л. Выготского, Б. Ананьева и др. Отдавая должное научной и практической значимости работ, в которых рассматриваются различные аспекты указанной выше научной проблемы, необходимо подчеркнуть отсутствие в философских, социологических, психологических и педагогических исследованиях специфически отличного толкования понятий “ценность”, “гуманность” и “гуманистические ценности”. В статье представлены результаты констатувального эксперимента гуманистических ценностей в студентов-гандболистов института физической культуры и здоровья ВНУ имени Лесы Украинки. Определено, что знания о сущности гуманистических ценностей студентами-гандболистами разнообразны.

Ключевые слова: ценности, гуманистические ценности, студенты-гандболисты, личность.

Leonid Gnitetskiy, Oleksandr Shvai, Yevgen Kozak. Understanding of the Essence of Humanistic Values by Students-Handballers. Psychological aspects of the formation of humanistic values, age patterns of values represented in the works of famous psychologists K. Platonov, G. Kostiuk, S. Rubinstein, L. Vygotskiy, B. Ananyev etc. Paying tribute to the scientific and practical significance of works which address various aspects of the above research problem highlights lack of philosophical, sociological, psychological and educational research specifically different interpretation of the concept of “value”, “humanity” and “humanistic values”. The article presents results of the primary experiment of humanistic values of students-handballers of the Institute of Physical and Health Culture of Lesya Ukrainka Volyn National University. It was found out that knowledge about the nature of humanistic values by students-handballers is diverse.

Key words: values, humanistic values, students-handballers, personality.